

Komunikacja w małżeństwie a zadowolenie ze związku – różnicująca rola schematów płci

Marital communication and relationship satisfaction – the differential role of gender schemas

Agnieszka Lipińska-Grobelny^a

^a *Dr hab., prof. ucz. Agnieszka Lipińska-Grobelny, <https://orcid.org/0000-0003-2770-1723>
Instytut Psychologii Uniwersytet Łódzki*

Abstract: The aim of the study was to examine whether gender schemas differentiate marital communication and relationship satisfaction. Most analyses are conducted with reference to biological sex. Psychological gender expands the construct of gender differences. The study involved 400 people (200 women and 200 men) who were married, economically active and had at least one child. The respondents completed the Marital Communication Questionnaire (KKM), the Masculinity and Femininity Scale (SMiK), and the Relationship Satisfaction Scale. The results obtained indicate a differential role of gender schemas in terms of preferred conversational styles. Psychological gender does not affect relationship satisfaction. Furthermore, the gender schemas evident in the four psychological gender types differentiate the relationship of spouses' communication with their ratings of relationship satisfaction. To conclude, taking the construct of psychological gender into account in analyses is important from the point of view of research as well as practice. Firstly, it deepens knowledge on relationship satisfaction and communication in marriage; secondly, the knowledge gained may find practical application, e.g., in marriage therapy.

Keywords: communication in marriage, relationship satisfaction, gender schemas, psychological gender

Abstrakt: Celem prowadzonych badań było sprawdzenie czy schematy płci różnicują komunikację w małżeństwie oraz zadowolenie ze związku. Najczęściej analizy prowadzone są w uwzględnieniu płci biologicznej. Płeć psychologiczna rozszerza konstrukt różnic płciowych. W badaniach uczestniczyło 400 osób (200 kobiet i 200 mężczyzn), będących z związku małżeńskim, aktywnych zawodowo, mających co najmniej jedno dziecko. Badani wypełniali Kwestionariusz Komunikacji w Małżeństwie (KKM), Skalę Męskości i Kobiecości (SMiK), Skalę Satysfakcji ze Związku. Otrzymane wyniki wskazują na różnicującą rolę schematów płci w zakresie preferowanych stylów konwersacji. Płeć psychologiczna nie wpływa na zadowolenie ze związku. Ponadto schematy płci widoczne w czterech typach płci psychologicznej różnicują relację komunikacji małżonków z oceną ich zadowolenia ze związku. Konkludując, włączenie konstruktu płci psychologicznej do analiz jest ważne z punktu widzenia badań, jak i praktyki. Po pierwsze, pogłębia wiedzę na relacji zadowolenia ze związku i komunikacji w małżeństwie, po drugie zdobyta wiedza może znaleźć praktyczne zastosowanie np. w terapii małżeństw.

Słowa kluczowe: komunikacja w małżeństwie, zadowolenie ze związku, schematy płci, płeć psychologiczna

Wprowadzenie

Problematyka małżeństwa i komunikacji społecznej jest chętnie podejmowana w pracach naukowych (np. Dakowicz, 2021; Jankowska, 2016; Krok & Lewoska, 2016; Miluska, 2018; Wałęcka-Matyja & Szkudlarek, 2019; Wysota, 2015). Często analizy prowadzone są z perspektywy stażu związku, wieku małżonków, ich płci biologicznej, faktu posiadania dzieci. W prezentowanych badaniach zdecydowano się na wprowadzenie nowej zmiennej – schematów płci – mając na uwadze ich potencjalną rolę w modyfikowaniu relacji komunikacji małżeńskiej z zadowoleniem ze związku.

Uzasadniając cel badań, należy zauważyć, że udane małżeństwo to wciąż jedna z najcenniejszych wartości w życiu człowieka i poszukiwanie czynników modyfikujących oraz warunkujących powodzenie w związku pozostaje naukowym priorytetem (Abramiuk & Konopka, 2020). Co więcej, płeć psychologiczna rozszerza konstrukt różnic płciowych. Bowiem, o ile pojęcia 'kobiety i mężczyzny' przez fakt, że odnoszą się do różnic biologicznych pozostają zrozumiałe dla każdego, o tyle pojęcie rodzaju – męskiego i kobiecego schematu płci – jest bardziej skomplikowanym terminem. Badania eksplorujące różnice płciowe

głównie koncentrują się na płci biologicznej (np. Dakowicz, 2021; Wałęcka-Matyja & Szkudlarek, 2019). W związku z powyższym, celem prowadzonych analiz było sprawdzenie, czy schematy płci widoczne w czterech typach płci psychologicznej różnicują relację komunikacji małżonków z oceną ich zadowolenia ze związku. Z tego względu poniżej zostanie przedstawiona konceptualizacja kluczowych zmiennych.

1. Komunikacja w małżeństwie a zadowolenie ze związku

Historyczna retrospekcja ujawnia, że podstawy współczesnego małżeństwa wywodzą się z kultury starożytnego Rzymu, a ich dalszy rozwój pozostawał pod wpływem średniowiecznej doktryny Kościoła, czasów reformacji i społecznego oddziaływania rewolucji przemysłowej (Rostowski, 2009). Pisząc o małżeństwie, a nie rodzinie, należy podkreślić, że małżeństwo jest podsystemem, który działa w obrębie systemu rodziny. Uczestnikami tego podsystemu są współmałżonkowie, pomiędzy którymi zachodzą procesy interakcji i komunikacji. To właśnie dzięki wzajemnej wymianie informacji, małżeństwo, jak również zadowolenie z niego, podlega ciągłym zmianom. Współczesne związki małżeńskie nie tylko różnią się od tradycyjnych (mąż jest głową rodziny, a kobieta prowadzi dom), ale także ulegają stopniowemu przeobrażeniu. Zmiana dotyczy pozycji kobiet i mężczyzn w małżeństwie, i w samym społeczeństwie. Mówi się o matriarchacie ery industrialnej, ponieważ odpowiedzialność mężczyzn sprowadza się głównie do sfery materialnej, natomiast kobieta jest zmuszona do podjęcia wielu ról, również takich, które kiedyś były realizowane przez męża i ojca. To powoduje, że kobieta staje się centralną postacią w rodzinie, co może wpływać na schematy ról płciowych (Lipińska-Grobelny, 2014).

W problematyce małżeństwa ważne miejsce zajmuje zagadnienie jego trwałości i jakości. Kwestia ta opisywana jest z wykorzystaniem wielu różnych terminów. Sęk pisała o sukcesie małżeńskim, Rostowski o doborze małżeńskim, Braun-Gałkowska o powodzeniu małżeństwa, Janicka i Niebrzydowski

o zadowoleniu, satysfakcji i szczęściu małżeńskim. Mimo rozbieżności terminologicznych, wszyscy wymienieni badacze są zgodni, że dobrane, zadowolone małżeństwo, doświadcza szczęścia, tak z faktu bycia razem, jak i z faktu posiadania partnera.

Zadowolenie z małżeństwa skłania do podjęcia tematu jego zmiennych warunkujących i modyfikujących. Próby ich uporządkowania podjęła się m.in. M. Braun-Gałkowska, wyróżniając wewnętrzne czynniki powodzenia w małżeństwie, takie jak na przykład osobowość partnerów, procesy komunikacji między małżonkami oraz zewnętrzne reprezentowane np. przez sytuację materialną czy rodzinną małżonków (Lipińska-Grobelny, 2014). Przedmiotem zainteresowania w niniejszym opracowaniu jest komunikacja w związku. Wzajemne zaufanie i odczuwana intymność oraz sympatia sprzyjają „odsłanianiu się” w podsystemie małżeńskim (Dakowicz, 2021; Jankowska, 2016; Ryś, 1999; Wałęcka-Matyja & Szkudlarek, 2019; Wysota, 2015). W parach szczęśliwych częściej daje się zauważyć występowanie niewerbalnych pozytywnych komunikatów oraz doświadczanie wysokiego stopnia zaangażowania w związek. W parach niezadowolonych z małżeństwa obserwuje się skłonność do odbierania komunikatów partnera jako bardziej negatywnych niż było to w zamierzeniu nadawcy. Występuje ponadto tendencja do kontrolowania i deprecjonowania małżonka/małżonki (Dakowicz, 2021; Kaźmierczak i Płopa, 2005).

Z tego względu do opisu komunikacji w związku wykorzystano znaną i często aplikowaną w badaniach koncepcję komunikacji małżeńskiej autorstwa Kaźmierczak i Płopy (2005). Autorzy wprowadzili pojęcie stylu konwersacyjnego, definiując go jako wyjątkowy sposób przekazywania, kodowania i interpretowania wiadomości. Podkreślali, że nie występują całkowicie dobre lub złe style konwersacyjne, a podstawowym zadaniem małżonków jest wybranie takiego sposobu porozumiewania się, który będzie wspierał wzajemne zrozumienie oraz uczucie intymności. W związku z tym wyróżnili w relacji małżeńskiej: 1) *komunikację wspierającą*, która sprowadza się do okazywania szacunku i zainteresowania partnerowi, troski przejawianej w sytuacjach codziennych oraz aktywnego udziału w procesie rozwiązywania problemów, 2) *komunikację zaangażowaną*, opartą na

wzajemnym zrozumieniu i bliskości, podkreślaną wysoką oceną atrakcyjności partnera; 3) *komunikację deprecjonującą*, agresywną wobec partnera, bazującą na chęci dominacji i kontroli jego działań. Kaźmierczak i Plopa (2005) uzyskali potwierdzenie związku między postrzeganym wsparciem i zaangażowaniem a zadowoleniem ze związku oraz deprecjonowaniem partnera a brakiem zadowolenia z małżeństwa, tak u kobiet jak i u mężczyzn. Ponadto mężczyźni byli bardziej zadowoleni ze związku niż ich życiowe partnerki, natomiast kobiety doświadczały mniejszej intymności, podobieństwa zachowań, samorealizacji i większego rozczarowania (Plopa & Rostowski, 2005). W związku w tym, interesujące wydaje się pytanie – jak może to wyglądać w przypadku schematów płci, które leżą u podstaw płci psychologicznej? W dalszej części artykułu zostanie syntetycznie przedstawiona teoria schematów płci Sandry Lipsitz Bem.

2. Teoria schematów płci Bem

Aż do 1973 roku dominował pogląd, że męskość i kobiecość wchodzi w skład jednego czynnika, stanowiącego jego przeciwne bieguny. Zatem na jednym krańcu tego kontinuum znajduje się męskość, a na drugim kobiecość. Im bardziej dana osoba jest kobieca, tym mniej jest męska i odwrotnie, im bardziej jest męska, tym mniej w niej kobiecości. W 1974 roku Bem opisała nowe podejście do wzmiankowanej problematyki, twierdząc, że niektóre osoby przejawiają zarówno cechy uważane za męskie, jak i te, które postrzegają się jako typowo kobiece. Połączenie u jednej osoby cech oraz zachowań właściwych dla jednej i drugiej płci, Bem określiła mianem androgynii psychologicznej (Bem, 1974; Lipińska-Grobelny, 2016).

Traktując męskość i kobiecość jako dwa niezależne, ortogonalne wymiary, można stworzyć cztery konfiguracje cech biologicznych i psychologicznych, odpowiadające wymienionym poniżej typom płci psychologicznej:

1. osoby określone seksualnie, mające schemat płci, z cechami psychicznymi odpowiadającymi ich płci biologicznej (kobiety i mężczyźni);
2. osoby krzyżowo określone seksualnie (aschematycy) z cechami psychicznymi odpowiadającymi płci przeciwnej niż ich płci biologicznej (kobiety i mężczyźni);
3. osoby androgyniczne (aschematycy) z cechami zarówno męskimi, jak i kobiecymi, niezależnie od swojej płci biologicznej oraz;
4. osoby nieokreślone seksualnie, aschematyczne, mające w niewielkim stopniu ukształtowane cechy kobiece i męskie (niezależnie od swojej płci biologicznej).

Czym zatem jest schemat płci, który przejawia się w typach płci psychologicznej? Jest to struktura poznawcza, która organizuje i kieruje przetwarzaniem informacji związanych z własną osobą. Powstała struktura działa jak filtr: z jednej strony ukierunkowuje jednostkę na poszukiwanie określonych informacji, a z drugiej ułatwia asymilację danych zgodnych z istniejącymi w schemacie wymiarami. Jednostka, która ma rozwinięty schemat płci powinna: 1) z łatwością przetwarzać informacje o sobie w obszarze danej kategorii, 2) z większą swobodą wydobywać z pamięci te zachowania, które wiążą się z tą konkretną dziedziną, 3) przewidzieć własne przyszłe zachowania w danej dziedzinie, 4) przeciwstawiać się niezgodnym ze schematem informacjom o sobie. Zdaniem Bem tylko osoby określone seksualnie posiadają schemat męskości lub kobiecości. Ten pierwszy dotyczy funkcjonowania zadaniowego, sprawności i asertywności, ten drugi odnosi się już do funkcjonowania społeczno-emocjonalnego. Pozostałe typy – androgyniczny, krzyżowo określony i nieokreślony seksualnie – są traktowane przez Bem jako aschematyczne (Lipińska-Grobelny, 2016).

3. Problematyka badań własnych

Celem prowadzonych badań było sprawdzenie czy schematy płci różnicują komunikację w małżeństwie oraz zadowolenie ze związku. Dotychczasowe analizy prowadzone były głównie z uwzględnieniem płci biologicznej. Jackson, Miller, Oka i Henry (2014) przeprowadzili metaanalizę 226 niezależnych badań z łącznym udziałem 101 110 respondentów i po-

twierdzili, że występuje niewielka różnica między kobietami i mężczyznami w ocenie jakości związku małżeńskiego. Kobiety były nieco mniej zadowolone z małżeństwa niż mężczyźni. Autorzy tego opracowania zwrócili jednak uwagę, że w próbach nieklinicznych takie różnice nie wystąpiły. Natomiast w badaniach krajowych Krok i Lewoska (2016) uzyskali różnice statystycznie istotne, ale tylko wyłącznie w skali Rozczarowania z Kwestionariusza Dobrego Małżeństwa Płopy i Rostowskiego. Kobiety doświadczały nieco większego rozczarowania ze związku niż mężczyźni, co badacze tłumaczyli większym udziałem kobiet w realizowaniu obowiązków domowych i opiekuńczych.

Płeć psychologiczna nie tylko rozróżnia konstrukty różnic płciowych, ale również stanowi istotny wyznacznik zachowań człowieka w relacjach interpersonalnych (Starr & Zurbriggen, 2017). Mandal (2004, 2020) podjęła się zweryfikowania relacji między płcią psychologiczną a płcią biologiczną a poczuciem szczęścia małżeńskiego. U kobiet najbardziej szczęśliwy okazał się typ androgyniczny. U mężczyzn wysokie poczucie szczęścia pozostawało w związku z wysokimi wynikami w skali kobiecości. Natomiast Krok i Lewoska (2016), którzy przebadali 105 par ($N = 210$ osób) wskazali na różnice w zakresie płci psychologicznej pod względem satysfakcji ze związku małżeńskiego w odniesieniu do intymności i rozczarowania. Średni poziom dla intymności był najwyższy wśród androgyników. W zakresie rozczarowania najwyższe wyniki uzyskały osoby kobiece, różniąc się istotnie od androgynicznych i męskich.

Jeżeli chodzi o komunikację małżeńską, to obok współżycia seksualnego, jest ona uznawana za najważniejszy czynnik scalający więzi między małżonkami (Carlson, Miller & Rudd, 2020; Dakowicz & Dakowicz, 2021; Hou, Jiang & Wang, 2019; Ryś, 1999). W sytuacji braku skutecznej komunikacji sama miłość nie na długo jest w stanie zagwarantować trwanie związku. Z kolei prawdopodobieństwo bycia w małżeństwie jest dużo większe przy prawidłowo przebiegającej komunikacji, nawet gdy miłość wygasa. (Dakowicz & Dakowicz, 2021).

W niniejszym artykule relacje komunikacji małżeńskiej i zadowolenia ze związku zdecydowano się przeanalizować z perspektywy płci psychologicznej,

która była rozpatrywana w odniesieniu do wymienionych pojedynczych zmiennych a nie związku między nimi (np. Krok & Lewoska, 2016). Z tego względu sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Czy płeć psychologiczna różnicuje ocenę komunikacji małżeńskiej w zakresie 1.1. samooceny komunikacji wspierającej, 1.2. samooceny komunikacji zaangażowanej, 1.3. samooceny komunikacji deprecjonującej?
2. Czy płeć psychologiczna różnicuje ocenę komunikacji małżeńskiej partnera w zakresie 2.1. komunikacji wspierającej, 2.2. komunikacji zaangażowanej, 2.3. komunikacji deprecjonującej?
3. Czy płeć psychologiczna różnicuje poziom zadowolenia ze związku małżeńskiego?
4. Które style komunikacji małżeńskiej mają kluczowe znaczenie dla poziomu zadowolenia ze związku typu 4.1. określonego seksualnie, 4.2. androgynicznego, 4.3. nieokreślonego seksualnie, 4.4. krzyżowo określonego seksualnie?

4. Metoda

4.1. Grupa badana

W badaniu uczestniczyło 400 osób (200 kobiet i 200 mężczyzn) w wieku 21-59 lat ($M = 40.8$, $SD = 8.6$). Wszyscy badani pozostawali w związku małżeńskim z minimum rocznym stażem, byli aktywni zawodowo i mieli przynajmniej jedno dziecko. Taki dobór osób wynikał z potrzeby kontroli wymienionych powyżej zmiennych demograficznych, ponieważ nie są one obojętne dla oceny zadowolenia ze związku. Wiek kobiet wahał się między 22 a 56 lat ($M = 39.6$, $SD = 7.5$), z kolei wiek mężczyzn między 21 a 59 lat ($M = 41.9$, $SD = 9.5$). Respondenci legitymowali się przede wszystkim wykształceniem wyższym (69%) i średnim (25%). Tylko 6% badanych posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe. Cała procedura, przeprowadzona on-line, została przygotowana zgodnie z zasadami zawartymi w Deklaracji Helsińskiej. Oznacza to, że osoby badane były poinstruowane o dobrowolnym udziale. Uzyskały informacje o celu i przebiegu badania oraz zostały zapewnione o ano-

nimowości, jak i wykorzystaniu wyników wyłącznie do celów naukowych. Ankietowani otrzymywali link, który na wstępie umożliwiał zapoznanie się z informacją na temat całego badania, następnie po wyrażeniu zgody, przechodzili do wypełnienia metryczki i trzech kwestionariuszy, zaczynając od Kwestionariusza Komunikacji Małżeńskiej, następnie przechodząc do Skali Męskości i Kobiecości, kończąc skalą do oceny zadowolenia ze związku.

4.2. Narzędzia badawcze

Szukając odpowiedzi na sformułowane wcześniej pytania badawcze wykorzystano trzy narzędzia badawcze o zadowalających wskaźnikach rzetelności.

Do pomiaru męskości i kobiecości, w tym płci psychologicznej, zastosowano Skalę Męskości i Kobiecości (SMiK) Lipińskiej-Grobelny & Górczyckiej. Skala liczy 20 przymiotników, spośród których 10 opisuje cechy kobiece i 10 – cechy męskie. Zadaniem osoby badanej jest wskazanie na skali pięciostopniowej, w jakim stopniu charakteryzują ją poszczególne cechy, gdzie 1 oznacza zdecydowanie taka nie jestem, a 5 – zdecydowanie taka jestem. Analizy rzetelności dokonano na podstawie oceny współczynnika zgodności wewnętrznej *alfa Cronbacha*. Otrzymane wyniki wskazywały, że narzędzie cechowała zadowalająca rzetelność (*alfa Cronbacha* dla Kobiecości = 0.85, a dla Męskości = 0.76).

Jakość komunikacji małżeńskiej mierzono, używając Kwestionariusza Komunikacji Małżeńskiej (KKM) Plopy i Kaźmierczak. KKM posiada dwie wersje: pierwsza to samoocena stylu konwersacyjnego, druga to ocena stylu komunikacji partnera. Każda z wersji składa się z 30 pozycji. Badani ustosunkowują się do każdej pozycji przy wykorzystaniu pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza, że nigdy nie zachowują się tak, jak opisuje stwierdzenie kwestionariusza, a 5 oznacza, że zawsze się tak zachowują. W tym badaniu użyto dwóch wersji KKM. Rzetelność kwestionariusza obliczono z wykorzystaniem współczynnika *alfa Cronbacha* (dla wersji pierwszej, współczynnik dla wsparcia równał się 0.88, zaangażowania – 0.77 i deprecjacji – 0.86; dla drugiej wersji, oceny zachowań partnera, współczynnik dla wsparcia wyniósł 0.91, zaangażowania – 0.80 oraz deprecjacji – 0.89).

W założeniu autorów narzędzia, im wyższe wsparcie i zaangażowanie w komunikację, tym wyższa ogólna jakość relacji. Natomiast wzrost deprecjacji jest związany z obniżeniem wzmiankowanej jakości relacji.

Ocenę zadowolenia ze związku małżeńskiego mierzono, jak w badaniu Chywickiej i Karasiewicz (2009), za pomocą wskaźnika utworzonego poprzez zsumowanie odpowiedzi na trzy pytania: „*Jak bardzo jest Pani/Pan zadowolona(y) ze związku, w którym Pani/Pan obecnie przebywa?*”, „*Jak bardzo jest Pani/Pan zadowolona(y) z partnera/partnerki?*”, „*Jak bardzo jest Pani/Pan zadowolona(y) ze stosunków panujących między wami?*”. Respondenci udzielali odpowiedzi na skali od 1 – bardzo niezadowolona/niezadowolony do 7 – bardzo zadowolona/zadowolony. Współczynnik rzetelności *alfa Cronbacha* tego pomiaru wyniósł 0.89.

5. Wyniki

Wszystkie obliczenia zostały przeprowadzone w programie IBM SPSS Statistics wersja 27. Liczba osób badanych oraz centralne twierdzenia graniczne pozwoliły na aplikowanie testów parametrycznych. Prezentację rozpoczyna statystyki opisowe (zob. Tabela 1). Średni wynik w samoocenie komunikacji wspierającej wyniósł 40.59 z odchyleniem standardowym równym 6.71 (*Min* = 10, *Max* = 50). Średni wynik w samoocenie komunikacji zaangażowanej oscylował wokół 31.01 z odchyleniem standardowym równym 6.23 (*Min* = 9, *Max* = 45). Z kolei średni wynik w samoocenie komunikacji deprecjonującej osiągnął wartość 23.18 z odchyleniem standardowym równym 6.37 (*Min* = 11, *Max* = 55). Wyniki w ocenie stylu konwersacji partnera były niższe, ale wpisywały się w ogólną tendencję, to znaczy badani pozytywnie ocenili swój poziom wsparcia i zaangażowania w komunikację małżeńską. Podobnie korzystnie oceniali wsparcie i zaangażowanie partnera. Wyniki poniżej średniej odnosiły się do komunikacji deprecjonującej. W przypadku męskości, kobiecości i zadowolenia ze związku osoby badane uzyskały wyniki powyżej średniej (zob. Tabela 1).

Tabela 1. Statystyki opisowe badanych zmiennych

Zmienne	Min	Max	M	SD
Zadowolenie ze związku	3	21	15.79	4.31
Komunikacja wspierająca (Ja)	10	50	40.59	6.71
Komunikacja zaangażowana (Ja)	9	45	31.01	6.23
Komunikacja deprecjonująca (Ja)	11	55	23.18	6.37
Komunikacja wspierająca (partner)	10	50	38.38	8.08
Komunikacja zaangażowana (partner)	9	45	29.26	6.57
Komunikacja deprecjonująca (partner)	11	55	22.87	7.59
Męskość	10	50	36.15	6.79
Kobiecość	10	50	34.57	5.97

5.1. Komunikacja w małżeństwie a typy płci psychologicznej

Pierwszy problem badawczy zawarty w pytaniu 1 i 2 odnosił się do różnicującego wpływu płci psychologicznej na komunikację w małżeństwie (samoocenę i ocenę stylu konwersacji partnera). Przeprowadzona jednoczynnikowa analiza wariancji z testem post hoc Bonferroni potwierdziła, że schematy płci różnicują komunikację wspierającą (Ja) w stopniu umiarkowanym ($\eta^2 = 0.07$) oraz komunikację zaangażowaną (Ja) w stopniu zbliżonym do silnego ($\eta^2 = 0.1$). Najwyższa ocena tych sposobów komunikacji charakteryzowała osoby androgyniczne, najniższa osoby nieokreślone seksualnie. Osoby posiadające schemat płci lokowały się w środku tego zestawienia, aczkol-

wiek uzyskany wynik średni ($M = 40.82$, $SD = 6.6$) i tak wskazywał na wysoką samoocenę komunikacji wspierającej. Podobny rozkład wyników występował w przypadku komunikacji zaangażowanej. Natomiast typy płci psychologicznej pozostały obojętne dla komunikacji deprecjonującej ($F(3,396) = 0.86$, $p = 0.45$), (zob. Tabela 2).

Wyniki zawarte w Tabeli 3 odnoszą się z kolei do różnicującego wpływu schematów płci na ocenę komunikacji partnera na poziomie tendencji statystycznej. Wskazują na to słabe wielkości efektów. Styl komunikacji wspierającej ze strony partnera oraz komunikacji zaangażowanej uzyskał małą wielkość efektu ($\eta^2 = 0.02$). W związku z powyższym można mówić nie o różnicach istotnych statystycznie między typami płci psychologicznej, ale zarysowującej się

Tabela 2. Komunikacja w małżeństwie (Ja) a typy płci psychologicznej

Typy płci psychologicznej		M	SD	F(3,396)	Sig	Post hoc Bonferroni
Komunikacja wspierająca (Ja)	Określone (N = 142)	40.82	6.6	9.35	<.001 $\eta^2 = 0.07$	1-2 1-3 2-3
	Androgyniczne (N = 88)	43.18	6.29			
	Nieokreślone (N = 118)	38.35	6.71			
	Krzyżowo określone (N = 52)	40.62	6.19			
Komunikacja zaangażowana (Ja)	Określone (N = 142)	31.09	6.63	14.70	<.001 $\eta^2 = 0.1$	1-2 1-3 2-3 2-4 3-4
	Androgyniczne (N = 88)	34.08	4.85			
	Nieokreślone (N = 118)	28.53	5.72			
	Krzyżowo określone (N = 52)	31.25	6.07			
Komunikacja deprecjonująca (Ja)	Określone (N = 142)	23.61	6.31	0.86	n.s.	---
	Androgyniczne (N = 88)	22.56	6.22			
	Nieokreślone (N = 118)	22.8	6.22			
	Krzyżowo określone (N = 52)	23.92	7.11			

Tabela 3. Komunikacja w małżeństwie (Partner) a typy płci psychologicznej

Typy płci psychologicznej		M	SD	F(3,396)	Sig	Post hoc Bonferroni
Komunikacja wspierająca (Partner)	Określone (N = 142)	38.79	8.59	2.14	.095 $\eta^2 = 0.02$	---
	Androgyniczne (N = 88)	39.80	7.39			
	Nieokreślone (N = 118)	37.08	7.4			
	Krzyżowo określone (N = 52)	37.79	8.96			
Komunikacja zaangażowana (Partner)	Określone (N = 142)	29.15	6.79	2.36	.071 $\eta^2 = 0.02$	2-3
	Androgyniczne (N = 88)	30.7	6.66			
	Nieokreślone (N = 118)	28.26	6.02			
	Krzyżowo określone (N = 52)	29.35	6.74			
Komunikacja deprecjonująca (Partner)	Określone (N = 142)	23.63	7.62	1.43	n.s.	---
	Androgyniczne (N = 88)	22.05	7.35			
	Nieokreślone (N = 118)	22.16	7.16			
	Krzyżowo określone (N = 52)	23.83	8.70			

Tabela 4. Zadowolenie ze związku małżeńskiego a typy płci psychologicznej

Typy płci psychologicznej		M	SD	F(3,396)	Sig	Post hoc Bonferroni
Zadowolenie z małżeństwa	Określone (N = 142)	15.78	4.14	0.74	n.s.	---
	Androgyniczne (N = 88)	16.13	4.69			
	Nieokreślone (N = 118)	15.36	4.38			
	Krzyżowo określone (N = 52)	16.21	3.95			

tendencji. Androgynicy najwyżej oceniali komunikację wspierającą i zaangażowaną partnera/partnerki, zaś osoby nieokreślone seksualnie – najniżej (zob. Tabela 3).

5.2. Zadowolenie ze związku małżeńskiego a typy płci psychologicznej

Drugi problem badawczy dotyczył płci psychologicznej i poziomu zadowolenia z małżeństwa. Wyniki jednoczynnikowej analizy wariancji nie potwierdziły różnic statystycznie istotnych ($F(3,396) = 0.74$, $p = 0.53$). Oznacza to, że poszczególne typy płci psychologicznej (schematycy i aschematycy) prezentują podobny poziom zadowolenia ze związku (zob. Tabela 4).

5.3. Komunikacja w małżeństwie a zadowolenie ze związku – różnicująca rola płci psychologicznej

Ostatnie czwarte pytanie badawcze brzmiało: *Które style komunikacji małżeńskiej mają kluczowe znaczenie dla poziomu zadowolenia ze związku typu 4.1. określonego seksualnie, 4.2. androgynicznego, 4.3. nieokreślonego seksualnie, 4.4. krzyżowo określonego seksualnie?* W tym celu przeprowadzono analizę regresji metodą krokową (zob. Tabele 5-8).

W przypadku schematyków płciowych (kobiety i mężczyźni) oba modele były dopasowane do danych (model 1 – $F(1,140) = 127.87$, $p < 0.001$, model 2 – $F(2,139) = 70.01$, $p < 0.001$). Do pierwszego modelu została wprowadzona tylko jedna zmienna *komunikacja wspierająca (Partner)*, w drugim została dodana jeszcze jedna *komunikacja deprecjonująca (Ja)*. Model z dwoma zmiennymi wyja-

Table 5. Regresja metodą krokową, zmienna zależna – zadowolenie ze związku osób określonych seksualnie (schematyków), (N = 142)

Zmienne objaśniające	β	T	Skorygowane R^2	F(df1,df2)
Model 1 Komunikacja wspierająca (Partner)	.69	11.31***	.47	F(1,140) = 127.87***
Model 2 Komunikacja wspierająca (Partner)	.64	10.22***	.50	F(2,139) = 70.01***
Komunikacja deprecjonująca (Ja)	-.16	-2.61**		

Wyjaśnienia: **Istotność < 0.01, ***Istotność < 0.001

Table 6. Regresja metodą krokową, zmienna zależna – zadowolenie ze związku androgyników (aschematyków), (N = 88)

Zmienne objaśniające	β	t	Skorygowane R^2	F(df1,df2)
Model 1 Komunikacja wspierająca (Partner)	.62	7.35***	.38	F(1,86) = 54.12***
Model 2 Komunikacja wspierająca (Partner)	.45	4.16***	.42	F(2,85) = 31.72***
Komunikacja deprecjonująca (Partner)	-.27	-2.47*		

Wyjaśnienia: *Istotność < 0.05, ***Istotność < 0.001

śniał 50% zmienności zmiennej zależnej zadowolenia ze związku. Wartości współczynników standaryzowanych wynosiły odpowiednio $\beta = 0.64$, $p < 0.001$ dla komunikacji wspierającej ze strony partnera oraz $\beta = -0.16$, $p = 0.01$ dla komunikacji deprecjonującej (Ja). Na ich podstawie można stwierdzić, że im silniejsza komunikacja wspierająca małżonka/małżonki i słabsza komunikacja deprecjonująca osoby badanej, tym silniejsze zadowolenie ze związku osób określonych seksualnie (zob. Tabela 5).

Jeżeli chodzi o androgyników, to przechodząc do podsumowania drugiego modelu, był on dopasowany do danych ($F(2,85) = 31.72$, $p < 0.001$)

i wyjaśniał 42% zmienności zadowolenia z małżeństwa. Wzmiankowaną zmienność w największym stopniu pozwalał przewidzieć poziom komunikacji wspierającej partnera ($\beta = 0.45$, $p < 0.001$) oraz komunikacji agresywnej, deprecjonującej ze strony partnera ($\beta = -0.27$, $p = 0.05$). Dla androgynika ważne było czy małżonek/małżonka okazują wsparcie i zainteresowanie oraz aktywnie uczestniczą w procesie rozwiązywania problemów. To podnosiło ogólną ocenę jakości małżeństwa. Z kolei partner deprecjonujący, prezentujący styl agresywny w komunikacji małżeńskiej istotnie redukował ich satysfakcję ze związku (zob. Tabela 6).

Table 7. Regresja metodą krokową, zmienna zależna – zadowolenie ze związku osób nieokreślonych seksualnie (aschematyków), (N = 118)

Zmienne objaśniające	β	t	Skorygowane R^2	F(df1,df2)
Model 1 Komunikacja wspierająca (Partner)	.69	10.17***	.47	F(1,116) = 103.51***
Model 2 Komunikacja wspierająca (Partner)	.43	4.47***	.52	F(2,115) = 63.27***
Komunikacja wspierająca (Ja)	.34	3.56***		

Wyjaśnienia: *Istotność < 0.05, ***Istotność < 0.001

Table 8. Regresja metodą krokową, zmienna zależna – zadowolenie ze związku osób krzyżowo określonych seksualnie (aschematyków), (N = 52)

Zmienne objaśniające	β	t	Skorygowane R^2	F(df1,df2)
Model 1 Komunikacja wspierająca (Partner)	.72	7.34***	.51	F(1,50) = 53.81***
Model 2 Komunikacja wspierająca (Partner)	.42	2.93**	.56	F(2,49) = 33.88***
Komunikacja wpierająca (Ja)	.39	2.69**		

Wyjaśnienia: **Istotność < 0.01, ***Istotność < 0.001

Dla ostatnich dwóch grup – aschematyków – modele regresji były również dopasowane do danych, wyjaśniając 52% zadowolenia z małżeństwa osób z niskimi wynikami w Męskości i Kobiecości oraz 56% zmienności jakości związku męskich kobiet i kobiecych mężczyzn (zob. Tabela 7-8). Wartości współczynników standaryzowanych w grupie osób nieokreślonych seksualnie wynosiły odpowiednio $beta = 0.43, p < 0.001$ dla komunikacji wspierającej (Partner) oraz $beta = 0.34, p < 0.001$ dla komunikacji wspierającej (Ja). Na ich podstawie można stwierdzić, że im silniejsza komunikacja wspierająca małżonka/małżonki i wyższa samoocena własnego stylu komunikacji wspierającej, tym silniejsze zadowolenie ze związku osób nieokreślonych seksualnie (zob. Tabela 7).

Wartości współczynników standaryzowanych w grupie osób krzyżowo określonych seksualnie wynosiły z kolei $beta = 0.42, p < 0.01$ dla komunikacji wspierającej (Partner) oraz $beta = 0.39, p < 0.01$ dla komunikacji wspierającej (Ja). Podobnie jak to było u osób nieokreślonych seksualnie, że im silniejsza komunikacja wspierająca małżonka/małżonki i wyższa samoocena własnego stylu komunikacji wspierającej, tym silniejsze zadowolenie ze związku męskich kobiet i kobiecych mężczyzn (zob. Tabela 8).

Wnioski i dyskusja wyników

Celem prowadzonych analiz było sprawdzenie, czy schematy płci widoczne w czterech typach płci psychologicznej różnicują relację komunikacji małżonków z ich oceną zadowolenia ze związku. Jest to zagadnienie ważne z naukowego i praktycznego punktu widzenia. Warto zaznaczyć, że z jednej strony udane małżeństwo to wciąż najczęściej wskazywana wartość w życiu Polek i Polaków (Abramiuk & Konopka, 2020), z drugiej strony zadowolenie ze związku małżeńskiego jest bardzo silnie powiązane z komunikacją małżeńską (Jankowska, 2016; Wałęcka-Matyja & Szkudlarek, 2019).

Pierwszy problem badawczy odnosił się do różnic między typami płci psychologicznej w zakresie komunikacji małżeńskiej, tak samooceny własnego stylu konwersacji, jak i oceny stylu partnera. Otrzymane

wyniki pokazały, że płć psychologiczna istotnie różnicowała komunikację wspierającą (Ja) i zaangażowaną (Ja). Ocena komunikacji wspierającej i zaangażowanej partnera była różnicowana przez schematy płci na poziomie tendencji. Najwyższe wyniki uzyskał typ androgyniczny (aschematyczny), najniższe typ nieokreślony seksualnie. Odnosząc się do otrzymanych rezultatów, można powołać się na stanowisko Bem, która uważała, że androgynia psychiczna jest optymalnym dla dobrego funkcjonowania typem płci psychologicznej. Charakteryzuje ją szerszy repertuar zachowań tak o charakterze wspólnotowym, jak i instrumentalnym, co daje przestrzeń na przykład w komunikacji małżeńskiej do okazywania wsparcia i zaangażowania. Krok i Lewoska (2016) dodatkowo potwierdzili, że androgynicy cechowali się najsilniejszym poczuciem intymności w związku. Z kolei typ nieokreślony seksualnie – z uwagi na ograniczoną liczbę cech męskich i kobiecych – może przejawiać trudności w przystosowaniu się do wymogów życia społecznego. Konsekwencją tej aschematyczności może być mniejsze zainteresowanie sukcesami i problemami partnera, codziennym życiem czy rozwiązywaniem konfliktów, a przez to ujawnianie słabszego wsparcia i zaangażowania w małżeństwie.

Drugi problem badawczy dotyczył już zadowolenia ze związku formalnego, jakiego doświadczają schematycy i aschematycy. I tak, jak w przypadku płci biologicznej wyniki są rozbieżne, tak w odniesieniu do płci psychologicznej uzyskano brak różnic statystycznie istotnych w ocenie jakości związku. Typ androgyniczny, określony seksualnie, nieokreślony seksualnie i krzyżowo określony prezentowali zbliżoną ocenę zadowolenia ze związku. Wynika to prawdopodobnie z przeobrażeń systemu ról płciowych i coraz wyższej zgodności partnerów w zakresie oczekiwań wobec związku, niezależnie od ich płci biologicznej.

Trzeci problem badawczy dotyczył kwestii modyfikującego wpływu schematów płci na relacje komunikacji małżeńskiej z zadowoleniem ze związku. Wszystkie modele regresji były istotne i wyjaśniały od 42% zmienności zadowolenia z małżeństwa androgyników do 56% typu krzyżowo określonego seksualnie. Spośród sześciu stylów konwersacji, jeden odgrywał kluczową rolę w ocenie jakości związku. Był to styl wspierający ze strony partnera, przejawiający się w oka-

zywaniu szacunku, interesowaniu się problemami i potrzebami małżonka/małżonki oraz przejawianiem troski w sytuacjach dnia codziennego. Jego wysokie natężenie istotnie poprawiało zadowolenie ze związku schematyków i aschematyków. Ponadto drugim ważnym wyznacznikiem jakości związku kobiecych kobiet i męskich mężczyzn oraz androgyników było unikanie stylu agresywnego w komunikacji. Osoby określone seksualnie musiały uwzględnić własną potrzebę dominowania, ale i kontrolowania działań partnera (styl deprecjonujący Ja). Osoby androgyniczne, przejawiające wysoki poziom reaktywności i asertywności (Lipińska-Grobelny, 2006) oczekiwały od swoich partnerów unikania komunikacji deprecjonującej (styl deprecjonujący Partner). Natomiast kobiece mężczyźni i męskie kobiety oraz osoby nieokreślone seksualnie wskazywały – obok stylu wspierającego ze strony partnera – na znaczenie własnego stylu wspierającego w kształtowaniu zadowolenia z małżeństwa,

który miałby przejawiać się adekwatnym do sytuacji poziomem cech ekspresyjnych u mężczyzn i instrumentalnych u kobiet.

Konkludując, włączenie konstruktów płci psychologicznej do analiz jest ważne z punktu widzenia badań, jak i praktyki. Po pierwsze, pogłębia wiedzę na temat relacji zadowolenia ze związku i komunikacji w małżeństwie, po drugie zdobyta wiedza może znaleźć praktyczne zastosowanie np. w terapii małżeństw. Jeżeli chodzi o ograniczenia prowadzonych badań, to można zwrócić uwagę na ich korelacyjny charakter i mniej liczną grupę respondentów w typie androgynicznym i krzyżowo określonym seksualnie. Z drugiej strony zaobserwowane różnice i zależności są na tyle ciekawe, że warto kontynuować analizy z uwzględnieniem zmiennych społeczno-demograficznych, które w tym miejscu były celowo kontrolowane tj. stażu małżeńskiego, posiadania/nieposiadania dzieci, aktywność zawodowej lub jej braku.

Bibliografia

- Abramiuk, A., & Konopka, K. (2020). Zgodność między płcią psychologiczną partnerów, partnera idealnego i rzeczywistego a satysfakcja ze związku, *Polskie Forum Psychologiczne*, 25(2), 238-257.
- Bem, S.L. (1974). The measurement of psychological androgyny, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162.
- Carlson, D.L., Miller, A.J., & Rudd, S. (2020). Division of Housework, Communication, and Couples' Relationship Satisfaction, *Socius: Sociological Research for a Dynamic World*, 6, 1-17.
- Chybicka, A., & Karasiewicz, K. (2009). Zadowolenie ze związku a długość trwania związku, zgodność opinii partnerów na temat stereotypowej roli kobiety w związku i jakością komunikacji, *Psychologia Rozwojowa*, 14(4), 33-43.
- Dakowicz, A. (2021). *Zadowolenie z małżeństwa. Pedagogiczne implikacje dotyczące osobistego rozwoju małżonków, relacji małżeńskich i rodzicielskich*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Dakowicz, A., & Dakowicz, L. (2021). The quality of marital communication of spouses with a higher and lower level of satisfaction with their relationship. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 46(2), 129-141. <https://doi.org/10.34766/fetr.v46i2.797>
- Hou, Y., Jiang, F., Wang, X. (2019). Marital commitment, communication and marital satisfaction: An analysis based on actor-partner interdependence model, *International Journal of Psychology*, 54(3), 369-376.
- Jackson, J.B., Miller, R.B., Oka, M., & Henry, R.G. (2014). Gender differences in marital satisfaction: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 76(1), 105-129. <https://doi.org/10.1111/jomf.12077>
- Jankowska, M. (2016). Komunikacja pomiędzy małżonkami a ocena jakości związku małżeńskiego, *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 28(4), 119-139.
- Kaźmierczak, M., Plopa, M. (2005). Kwestionariusz Komunikacji Małżeńskiej (KKM). W: M. Plopa. (red.), *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, 107-158. Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Krok, D., & Lewoska, I. (2016). Płeć psychologiczna a zadowolenie ze związku małżeńskiego i własnego życia, *Family Forum*, 6, 59-78.
- Kurzeja, T. (2018). *Uprzedzenia związane z płcią a jakość związku małżeńskiego. Praca doktorska*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Lipińska-Grobelny, A. (2006). Gender and styles of communicative behaviours. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Psychologica*, 10, 95-105.
- Lipińska-Grobelny, A. (2014). *Zjawisko wielopracy. Psychologiczne uwarunkowania i konsekwencje*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Lipińska-Grobelny, A. (2016). Męskość, kobiecość, androgynia a relacje między życiem osobistym i zawodowym, *Rocznik Lubuski*, 42(1), 163-175.
- Mandal, E. (2004). *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Mandal, E. (2020). Sacrifices of women and men in close relationships: the types and structure of sacrifices. The approach and avoidance motives for making sacrifices. *Current Issues in Personality Psychology*, 8(4), 317-328. <https://doi.org/10.5114/cipp.2020.101952>
- Miluska, J. (2018). Małżeństwo w perspektywie badań międzykulturowych, *Edukacja międzykulturowa*, 8(1), 42-60. <https://doi.org/10.15804/em.2018.01.03>
- Plopa, M., Rostowski, J. (2005). Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa (KDM-2). W: M. Plopa (red.), *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*. 51-104. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

- Rostowski, J. (2009). Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego. W: T. Rostowska (red.), *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*. 15-46, Warszawa: Difin.
- Ryś, M. (1999). *Psychologia małżeństwa w zarysie*, Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN.
- Starr, C.R., & Zurbriggen, E.L. (2017). Sandra Bem's gender schema theory after 34 years: A review of its reach and impact. *Sex Roles: A Journal of Research*, 76(9-10), 566-578. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0591-4>
- Wałęcka-Matyja, K., & Szkudlarek, A. (2019). Psychologiczne predyktory zadowolenia z bliskiego związku interpersonalnego. Rola komunikacji emocjonalnej. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 38(2), 50-73. <https://doi.org/10.34766/fetr.v2i38.66>
- Wysota, M. (2015). Satysfakcja małżeńska i percepcja stylu komunikacji partnera wśród polskich dorosłych będących w związku małżeńskim, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Psychologica*, 8(1), 163-167. <https://studia-psychologica.up.krakow.pl/article/view/5620>